28 Şubat 1997: ‘Tavsiye’ Kararları Bir Hükümeti Nasıl Devirdi?

28 Şubat 1997’de Milli Güvenlik Kurulu (MGK), sivil hükümete **‘irtica’** ile mücadele konulu bir dizi karar **‘bildirdi’**. Bu kararlar, bir askeri darbe olmaksızın, seçilmiş hükümetin **istifasına** yol açan bir süreci tetikledi. Bu olgu, Türkiye'nin sivil-asker ilişkllerindeki derin ve karmaşık bir yapıyı gözler önüne serdi. Peki, anayasal olarak bir ‘danışma organı' olan MGK'nın kararları, nasıl bu kadar güçlü bir yaptırım gücüne sahip olabildi? Bu sorunun cevabı, görünenin ardındaki katmanlarda saklı.

NotebookLM

‘Bildirir’ mi, ‘Tavsiye Eder’ mi? Anayasal Bir Kelimenin Anatomisi

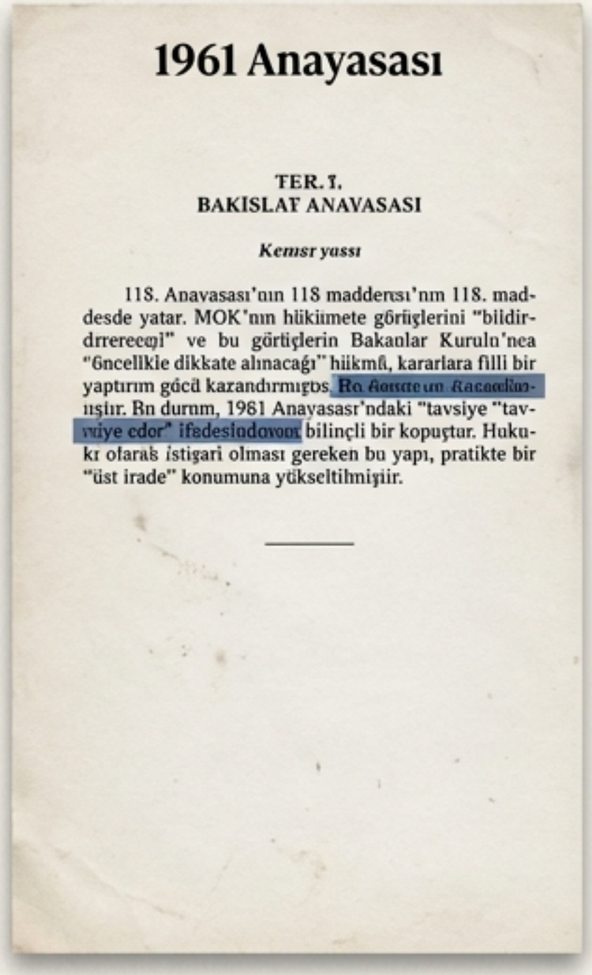

1961 Anayasası

TER. T.
BAKISLAF ANAVASASI

Kemsr yassı

118. Anayasası'nın 118 maddersı'nın 118. maddesde yatar. MOK'nın hükümete görüşlerini "bildirdrrerecqi" ve bu görtişlerin Bakanlar Kurulu'nea "öncellkle dikkate alınacağı" hiikmü, kararlara fılli bir yaptırım gücü kazandırmıştıs. Bu durum, 1981 Anayasasr'ndaki "tavsiye "tavsiye edor" ifadesiadovoor bilinçli bir kopuştur. Hukukı olarak istişari olması gereken bu yapı, pratikte bir "üst irade" konumuna yükseltilmişiir.

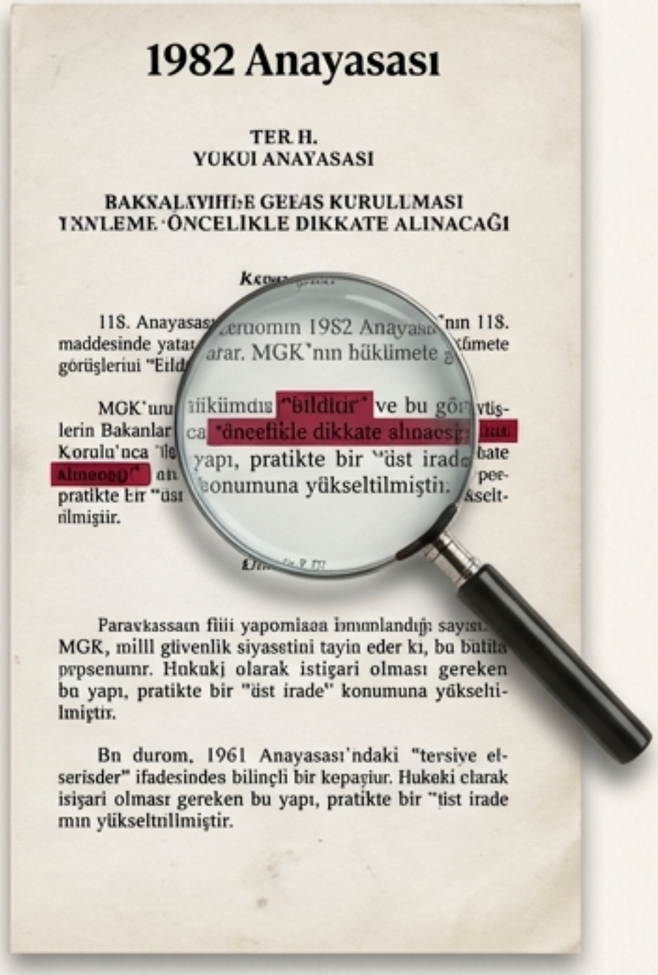

1982 Anayasası

TER H.
YUKUI ANAYASASI

BAKKALAYIHLE GEEAS KURULLMASI
TXNLEME ÖNCELIKLE DIKKATE ALINACAĞI

118. Anayasası Zeruomın 1982 Anayasa'nın 118. maddesinde yatar. MGK'nın hüklimete görüşleriui "bildirir" ve bu görüşlerin Bakanlar Korulu'nca "öncelikle dikkate alınacağı" hükümdıs yapı, pratikte bir "üst irade" konumuna yükseltilmişti. pratikte bir "üst irade" konumuna yükseltilmişiir.

Paravkassaın fiiii yapomisaa ıımmlandığı sayısı. MGK, milll gtivenlik siyasetini tayin eder kı, bu bütila prpsenumr. Hukukj olarak istiçari olması gereken bu yapı, pratikte bir "üst irade" konumuna yükseltilmiştir.

Bn durom, 1961 Anayasası'ndaki "tersiye elserisder" ifadesindes bilinçli bir kepaçiur. Hukeki clarak isiçari olmasr gereken bu yapı, pratikte bir "tist irade mın yükseltnllmiştir.

Sorunun kökeni, **1982 Anayasası’nın** 118. maddesinde yatar. MGK’nın hükümete görüşlerini **“bildireceği”** ve bu görüşlerin Bakanlar Kurulu’nca **“öncelikle dikkate alınacağı”** hükmü, kararlara **fiili bir yaptırım gücü** kazandırmıştır.

Bu durum, 1961 Anayasası’ndaki **“tavsiye eder”** ifadesinden **bilinçli bir kopuştur.** Hukuki olarak istişari olması gereken bu yapı, **pratikte bir “üst irade” konumuna yükseltilmiştir.**

“Anayasamızda tanımlandığı gibi MGK, millî güvenlik siyasetini tayin eder ki, bu bütün politikaların tanrısıdır, anayasasıdır.”

— Eski Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş

NotebookLM

Masadaki Denge: 5 Asker, 4 Sivil

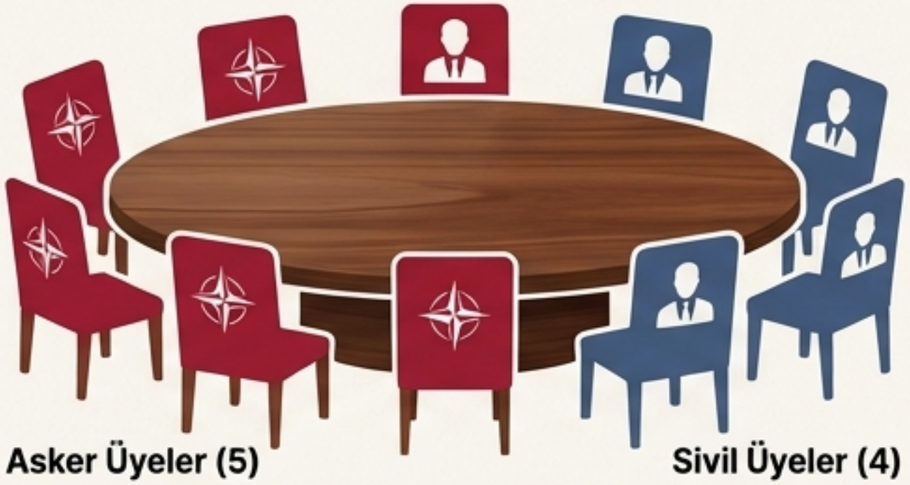

5 | 4

MGK'nın gücü sadece anayasal metinden değil, aynı zamanda yapısından da kaynaklanır. Kurulun daimi üyeleri şunlardır:

- **Sivil Üyeler (4):** Cumhurbaşkanı, Başbakan, Milli Savunma Bakanı, İçişleri Bakanı, Dışişleri Bakanı.
- **Asker Üyeler (5):** Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı.

Oylarda eşitlik durumunda Cumhurbaşkanı'nın tarafının çoğunluk sayılması (2945 Sayılı Yasa, Madde 7), özellikle asker kökenli cumhurbaşkanlarının olduğu dönemlerde, sivil irade aleyhine işleyen bir mekanizma yaratmıştır. Bu yapı, Kurul'u sivil otoritenin bir danışma organı olmaktan çıkarıp, askeri bürokrasinin siyaseti denetlediği bir platforma dönüştürmüştür.

NotebookLM

Dünyada Bir İstisna: ‘Yürütmenin Yardımcı Unsuru’ mu, ‘Vesayet Makamı’ mı?

Demokratik ülkelerdeki Milli Güvenlik konseyleri, Türkiye’deki yapıdan temelden farklıdır. Onlar, siyasi iradenin emrinde, kararları **bağlayıcı olmayan** ve sadece danışmanlık yapan **‘Yürütmenin Yardımcı Unsurları’**dır.

ABD (National Security Council)	Başkan’a tavsiyede bulunur. Karar yetkisi tamamen Başkan’a aittir.
Fransa / Almanya (Savunma Konseyleri)	Kabine’nin bir komitesi gibi çalışır. Hükümete bağlıdır.
TÜRKİYE (Milli Güvenlik Kurulu)	**Kararları ‘öncelikle dikkate alınır’. Sivil hükümet üzerinde fiili bir yaptırım gücü vardır. Yapısı ve işleviyle, Yunanistan’daki modele benzer şekilde bir vesayet karakteri taşır.**

NotebookLM

Devletin ‘Gizli Anayasası’: Milli Güvenlik Siyaset Belgesi

MGK kararları keyfi değildir; periyodik olarak güncellenen ve ‘Gizli’ gizlilik derecesine sahip bir metne dayanır: **Milli Güvenlik Siyaset Belgesi (MGSB)**. **‘Kırmızı Kitap’** olarak da bilinen bu belge, devletin iç ve dış tehdit algılamalarını tanımlar ve bu tehditlere karşı izlenecek temel politikaları belirler.

Hükümetlerin programlarından ve yasalardan daha üstün bir referans kaynağı olarak işlev gören MGSB, siyasi iktidarın hareket alanını daha en başından sınırlar ve askeri bürokrasinin ideolojik çerçevesini sivil yönetime dayatır. Yazar, akredite çevrelerin bu belgeyi **‘Gizli Anayasa’** olarak vasıflandırdığını belirtir.

NotebookLM

Tehdit Algısının Dönüşümü: Düşman Artık İçeride

ÖNCELİKLİ TEHDİT: DIŞ

ÖNCELİKLİ TEHDİT: İÇ

Soğuk Savaş Sonu
(~1990)

Milli Askeri Strateji Konsepti (MASK) Değişimi

Soğuk Savaş'ın bitişiyle, TSK'nın **Milli Askeri Strateji Konsepti (MASK)** temel bir değişikliğe uğradı. **Dış tehdit önceliği, yerini iç tehditlere bıraktı. 28 Şubat sürecinde bu iç tehdit, 'bölücü terör'ün bile önüne geçecek şekilde "irtica" (gericilik) olarak tanımlandı. Bu stratejik değişim, TSK'ya anayasal "koruma ve kollama" görevini iç politikaya müdahale etmek için kullanma meşruiyeti sağladı.** Artık mücadele edilecek "düşman", toplumun bir kesimiydi. Bu durum, TSK'yı siyasi bir aktör aktör haline getirdi ve toplumu "laik-anti laik' gibi keskin hatlarla bölme riski taşıdı.

NotebookLM

Gölge Hükümet: MGK Genel Sekreterliği'nin Sınırsız Yetkileri

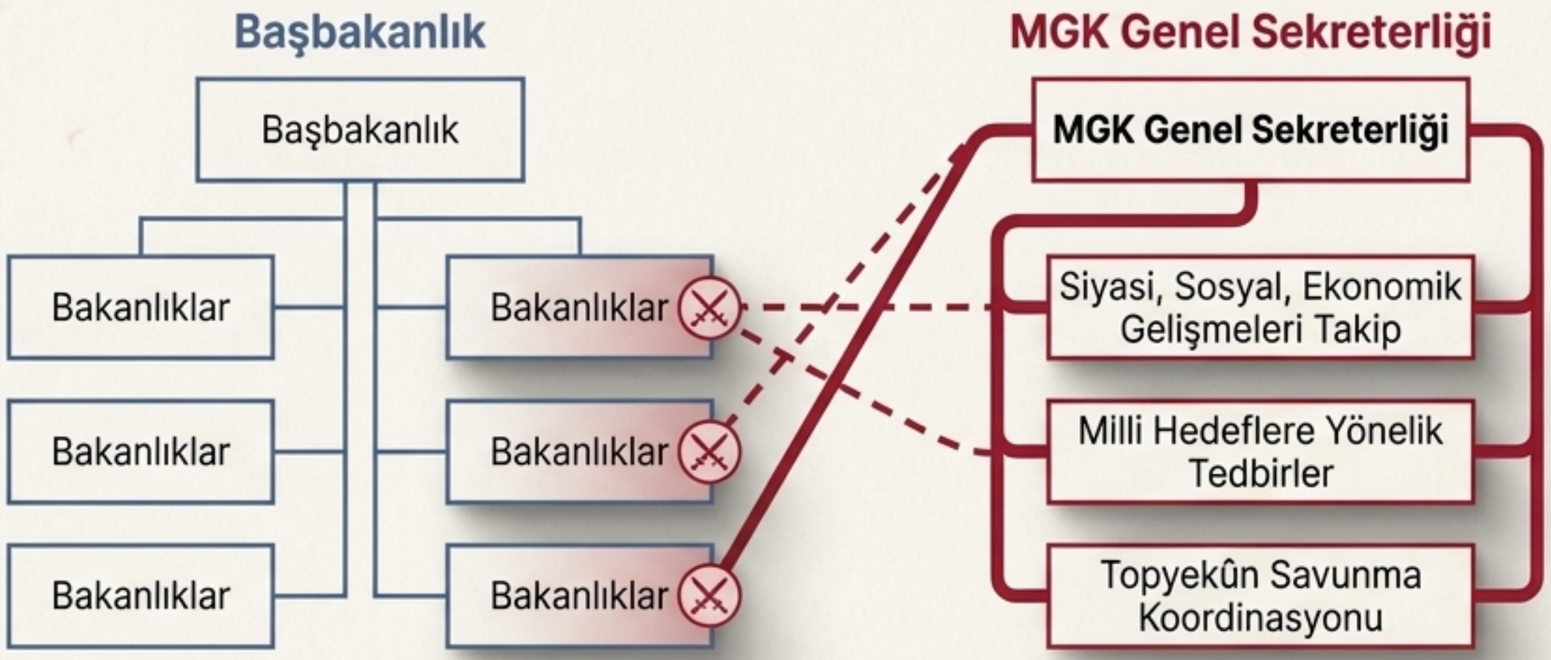

MGK, ayda bir toplanan bir kuruldan ibaret değildir. Başbakanlığa bağlı görünen ama fiiliyatta özerk hareket eden devasa bir bürokratik aygıtı vardır: **MGK Genel Sekreterliği**. 2945 sayılı kanun, bu sekreterliğe inanılmaz geniş görevler vermiştir:

- Devletin milli güvenlik siyasetini etkileyecek tüm gelişmeleri (siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel) takip etmek ve değerlendirmek.
- Milli hedeflere yönelik plan ve programların gerçekleştirilmesi için tedbirler belirlemek.
- Topyekûn savunma ve sivil hizmetleri koordine etmek.

Kaynak metnin de karşılaştırdığı gibi, bu görevler Başbakanlık Teşkilatı'nın görevleriyle neredeyse birebir örtüşmektedir. Bu durum, sivil idarenin by-pass edildiği ve kararların hazırlandığı, uygulandığı ve denetlendiği bir 'gölge hükümet' yapısı oluşturmaktadır.

NotebookLM

Algı Yönetimi: ‘Toplumla İlişkiler Başkanlığı’ ve ‘Akredite Çevreler’

MGK‘nın gücü sadece idari ve hukuki değildir; aynı zamanda kamuoyunu şekillendirme yeteneğine de dayanır. Bu amaçla kullanılan iki temel araç vardır:

1. **Toplumla İlişkiler Başkanlığı (TİB):** MGK Genel Sekreterliği bünyesinde faaliyet gösteren bu birim, kamuoyu oluşturma ve psikolojik operasyon faaliyetleri yürütür. Hedeflenen politikaların toplum tarafından benimsenmesi için çalışır.

2. **Akredite Gazetecilik:** Genelkurmay, düzenlediği brifinglere sadece ‘güvenilir’ veya ‘itimat edilen’ (akredite) gazetecileri ve aydınları davet eder. Bu, askeri bürokrasinin görüşlerinin medya aracılığıyla sorgusuz sualsiz yayılmasını sağlar ve muhalif sesleri sistematik olarak dışlar. Bu durum, toplumu ‘biz’ ve ‘ötekiler’ olarak bölen bir ayrımcılıktır.

NotebookLM

Ayrı Bir Dünya: 'Kohabitasyon' ve Asker-Sivil Yabancılaşması

Yazar, TSK içindeki yaşam tarzını **"Kohabitasyon" (birlikte yaşama/kast hayatı)** olarak tanımlar. Bu kavram, askeri personelin sivil toplumdan büyük ölçüde izole bir hayat sürmesini ifade eder:

- Askeri lojmanlarda yaşamak
- Orduevlerinde sosyalleşmek
- Ordu mağazalarından alışveriş yapmak.

Bu **"kast hayatı"**, subayların sivil dünyanın gerçekliklerinden ve halkın gündelik sorunlarından kopmasına neden olur. Halkın içinden gelmelerine rağmen, meslek hayatları boyunca yaşadıkları bu izolasyon, sivil topluma karşı bir **güvensizlik** ve onu **"yönetilmesi gereken bir unsur"** olarak görme eğilimi yaratır.
yaratır. Yazar, bu durumun TSK'nın kendini **"halkın bağrından koparması"** anlamına geldiği uyarısını yapar.

NotebookLM

Sistemin Gizli Motoru: ‘Kriz Kararnameleri’ ve Kriz Yönetim Merkezi

Sistemin en derin katmanında, kamuoyunun bilgisi dışında, gizli kararnamelerle oluşturulmuş yapılar bulunur.

Bunların en önemlisi, 9 Ocak 1997’de Resmi Gazete’de yayınlanan **“Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi (BKYM) Yönetmeliği”**dir.

Bu yönetmelik, **“kriz”** olarak tanımlanan (ancak neyin kriz olduğunun tanımı belirsiz bırakılan) durumlarda, tüm devlet yetkilerini fiilen **MGK Genel Sekreterliği’nin kontrolündeki bir merkeze devreder.**

Bu, Anayasa’daki Sıkıyönetim veya Olağanüstü Hâl rejimlerinin dahi ötesinde, **TBMM denetimi dışında, sürekli ve örtülü bir olağanüstü yönetim mekanizması yaratır.**

Bu, vesayet rejiminin kendini yasal bir kılıfa büründürme çabasının zirvesidir.

NotebookLM

Fişleme Aygıtı: Yasa Dışı ‘Batı Çalışma Grubu’ (BÇG)

Kriz Yönetim Merkezi gibi “yasal” görünen yapıların arkasında, tamamen illegal çalışan **operasyonel birimler** kurulmuştur. 28 Şubat sürecinin en bilinen örneği **Batı Çalışma Grubu (BÇG)**’dur.

Resmi hiyerarşinin dışında, doğrudan Genelkurmay’a bağlı olarak kurulan BÇG, **‘irticai faaliyetleri’** izlemekle görevlendirilmişti. Bu kapsamda:

- Binlerce kamu görevlisi, iş adamı, gazeteci, vakıf ve dernek hakkında istihbarat topladı ve fişlemeler yaptı.
- Yargı, bürokrasi ve toplum üzerinde baskı kurmak için bu bilgileri kullandı.
- Devletin istihbarat ve güvenlik kurumlarını atlayarak kendi illegal istihbarat ağını kurdu.

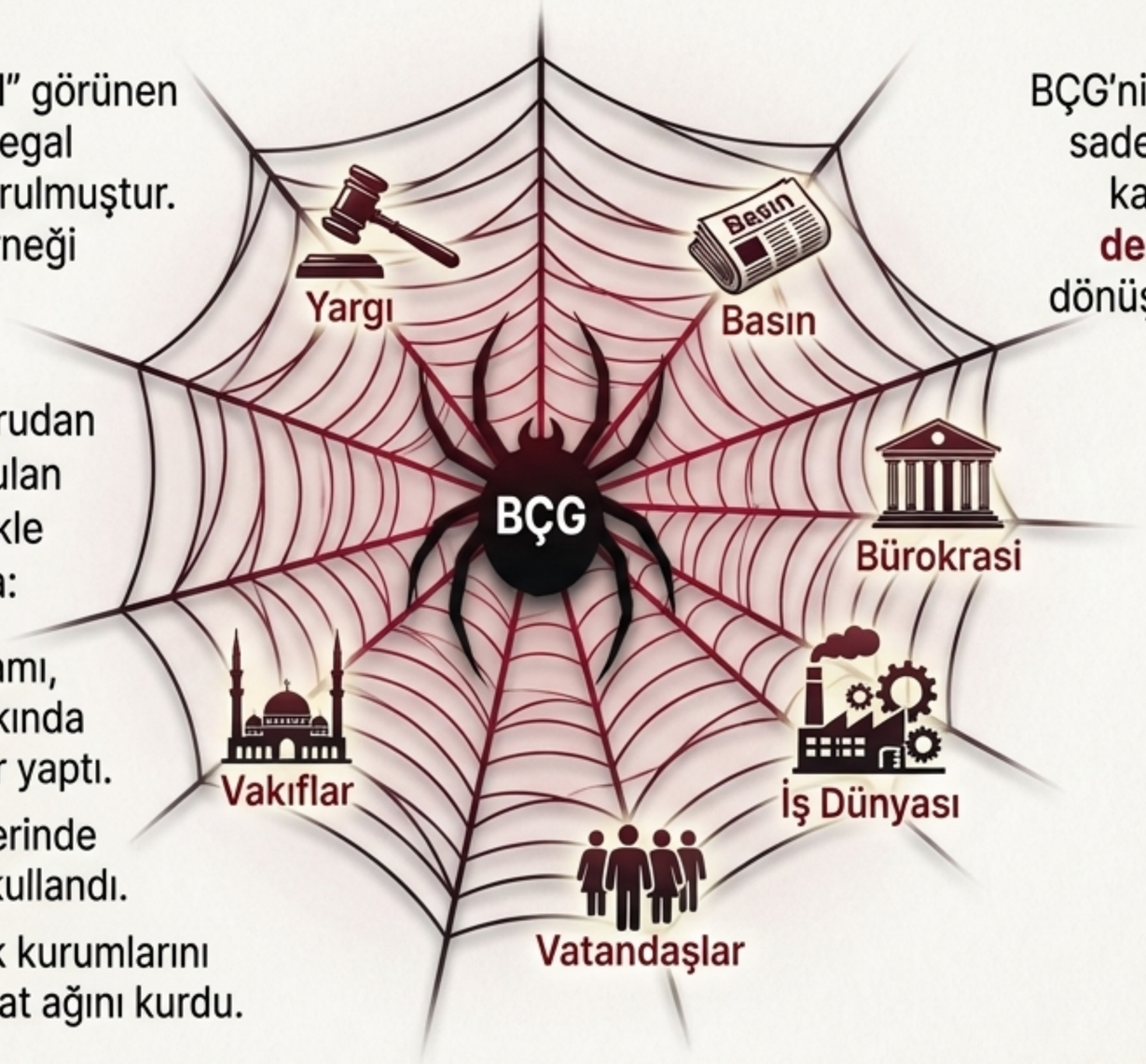

BÇG’nin varlığı, **vesayet sisteminin** sadece **siyaseti yönlendirmekle** kalmayıp, **toplumu fişleyen ve denetleyen totaliter** bir yapıya dönüştüğünün en somut kanıtıdır.

NotebookLM

Yüz Yıllık Gelenek: Vesayetin Tarihsel Kökenleri

MGK ve benzeri yapılar, 1960 veya 1980 darbelerinin bir ürünü değildir. Kökleri çok daha derindedir ve Türkiye'de sivil siyaset üzerinde bir askeri denetim geleneğini yansıtır:

1922

Harp Encümeni

Başkomutan'a bağlı 'savaş kabinesi'

1933

Yüksek Müdafaa Meclisi

Hükümetten ayrı 'genişletilmiş kabine'

1949

Milli Savunma Yüksek Kurulu

Sivil ağırlıklı Batılı model

1961

Milli Güvenlik Kurulu (1961 Anayasası)

Anayasal kuruma dönüşüm

1982

Milli Güvenlik Kurulu (1982 Anayasası)

Yetkilerin güçlendirilmesi

Bu tarihsel süreklilik, MGK'nın bir anomali değil, **devlet içinde parlamenter meşruiyet karşısında "başlı başına bir varlık" olma iddiasının bir devamı olduğunu göstermektedir.**

NotebookLM

Hukukun Askıya Alınışı: Vesayet Sisteminin Hukuki Mekanizmaları

Muharrem Balcı‘nın eseri, temelde bir hukuk eleştirisidir. Anayasa’nın ‘Sosyal Hukuk Devleti’ ilkesinin, bizzat anayasal ve yasal düzenlemelerle nasıl içinin boşaltıldığını ortaya koyar.

Vesayet sistemini ayakta tutan temel hukuki mekanizmalar şunlardır:

- **Geniş Yorum:** ‘Milli Güvenlik’ kavramının, siyasi, ekonomik ve kültürel her alanı kapsayacak şekilde sınırsızca genişletilmesi.
- **Yargı Denetimi Dışında Alanlar:** Yüksek Askeri Şûra kararları gibi kritik askeri tasarrufların yargı denetimi dışına çıkarılması.
- **Gizli Mevzuat:** Toplumdan ve hatta Meclis‘ten gizlenen ‘Kriz Kararnameleri’ ve yönetmelikler aracılığıyla paralel bir hukuk sistemi yaratılması.
- **Yasa Dışı Yapılar**: BÇG gibi illegal oluşumların fiili bir dokunulmazlıkla faaliyet göstermesi.

Bu mekanizmalar, hukukun üstünlüğü yerine gücün hukukunu tesis ederek, devleti yönetilenlere güven veren bir yapı olmaktan çıkarmıştır.

NotebookLM

Buzdağının Altındaki Yapı: Türkiye'nin İkili Devlet Modeli

28 Şubat, bir anlık bir kriz değil, buzdağının sadece görünen ucu idi. Bu olay, Türkiye'de demokratik ve anayasal kurumların yanında, onlara paralel ve çoğu zaman onlardan daha güçlü işleyen bir 'vesayet' yapısının varlığını kanıtladı.

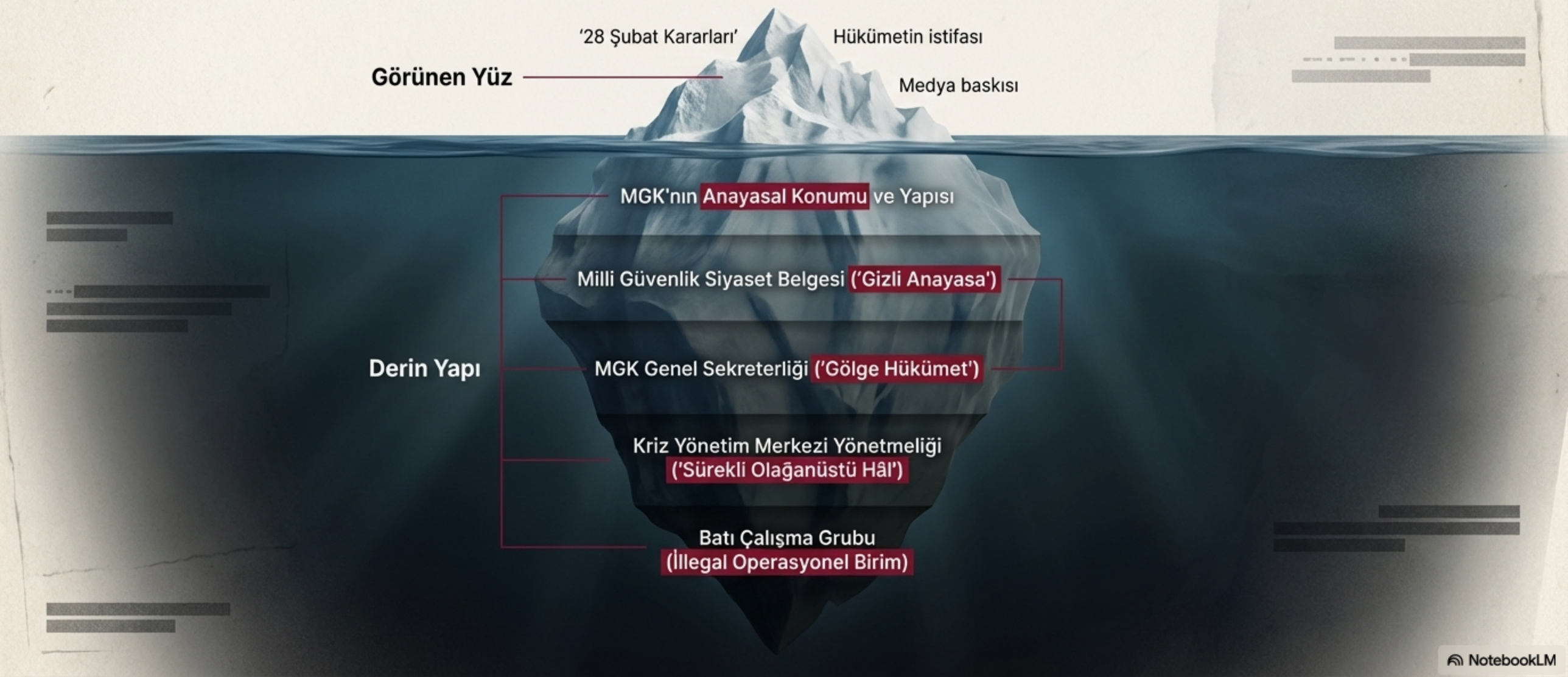

NotebookLM

Bir Hukukçunun Çağrısı: “Hukukun Uygulama Alanının Daraltıldığı Bir Ortamda...”

Yazar Muharrem Balcı, eserini bir doktora tezi olarak değil, ‘savunma görevini ifa eden bir hukukçunun’ incelemesi olarak tanımlar. Onun için bu, akademik bir meraktan öte, hukukun ve adaletin savunulması mücadelesidir.

“Hukukun uygulama alanının daraltıldığı bir ortamda, savunma gibi kutsal bir görevi ifa etmenin zorluğu... İşte bu yaklaşım bizi Milli Güvenlik ve Milli Güvenlik Kurulu ile ilgili çalışmaya sevketmiştir.”

— Muharrem Balcı, Önsöz

Yazarın işaret ettiği gibi, sivil-asker ilişkilerindeki bu yapısal sorunun çözümü, konjonktürel siyasi manevralarda değil, temel ‘Anayasa Sorunu’nun ele alınmasında ve egemenliğin kayıtsız şartsız halkın temsilcilerine ait olduğu bir hukuk düzeninin eksiksiz tesis edilmesindedir.

NotebookLM